

Κείμενα Παιδείας

Αρ. 5 (2023)

Η ελληνική κοινότητα του Μονάχου και το ελληνικό σχολείο (Αθήναιον) κατά τον 19ο αιώνα

Απόστολος Καραούλας

doi: [10.12681/keimena-paideias.31031](https://doi.org/10.12681/keimena-paideias.31031)

Βιβλιογραφική αναφορά:

Καραούλας Α. (2023). Η ελληνική κοινότητα του Μονάχου και το ελληνικό σχολείο (Αθήναιον) κατά τον 19ο αιώνα. *Κείμενα Παιδείας*, (5), 47–57. <https://doi.org/10.12681/keimena-paideias.31031>

Η ελληνική κοινότητα του Μονάχου και το ελληνικό σχολείο (Αθήναιον) κατά τον 19ο αιώνα

Δρ. Απόστολος Καραούλας

ΕΔΙΠ του Παιδαγωγικού Τμήματος Νηπιαγωγών του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων

Περίληψη

Είναι γνωστό ότι η άνθιση και η εξάπλωση του εμπορίου οδήγησε σε ίδρυση ισχυρών ελληνικών εμπορικών παροικιών σε όλη την Ευρώπη. Τα караβάνια, οι χερσαίοι εμπορικοί δρόμοι, σε ολόκληρα τα Βαλκάνια αλλά και στην Ευρώπη βρίσκονταν σε χεριά Ελλήνων. Μαζί με το εμπορικό δίκτυο που αναπτύχθηκε υφάνθηκε παράλληλα και ένα δίκτυο ελληνικών παροικιών και κοινοτήτων με εκκλησίες και σχολεία, σχεδόν σε όλα τα μεγάλα αστικά κέντρα της Ευρώπης. Όπως αναφέρει και ο Πιζάνιας (2014), σε διάστημα σαράντα ετών, από τη Συνθήκη Κιουτσούκ Καϊναρτζή έως το 1820, με την επικράτηση των Ελλήνων εμπόρων στην Ευρώπη και τη Ρωσία, παρατηρείται έντονο ενδιαφέρον για εγγραμματισμό. Το Μόναχο αποτελεί πιθανώς εξαίρεση του κανόνα, διότι η ελληνική κοινότητα δεν ιδρύθηκε ως εμπορικός σταθμός και ίσως γι' αυτό δεν εμφανίζεται με την δυναμική των παραδουνάβιων ελληνικών κοινοτήτων. Εμφανίζει όμως έντονη φιλελληνική δράση η οποία, μεταξύ άλλων, στέκεται αφορμή να προσελκύσει νέους για σπουδές.

Λέξεις κλειδιά: ελληνικό διδασκαλείο Μονάχου, Αθήναιον, ελληνική εκπαίδευση τον 19ο αιώνα, Φρειδερίκος Θήρσιος

The Greek community of Munich and the Greek school (Athenaeum) in the 19th century

Dr. Apostolos Karaoulas,

Laboratory Teaching Staff of the Department of Preschool Education University of Ioannina

Abstract

It is known that the growth and spread of trade led to the establishment of strong trading communities throughout Europe. The caravans, the land trade routes, throughout the Balkans and in Europe were in the hands of Greeks. Along with the commercial network that was developed, a network of Greek Communities and communities with churches and schools was also woven, in almost all the major urban centers of Europe. According to Pisanias (2014), over a period of forty years, from the Treaty of Kioutsouk Kainartzi to 1820, with the prevalence of Greek merchants in Europe and Russia, there is a strong interest in literacy. Munich is probably an exception to the rule, because the Greek community was not founded as a trading post and perhaps that is why it does not appear with the dynamics of the Danubian Greek communities. However, it shows strong philhellenic activity which, among other things, is the reason to attract young people to study.

Key words: Greek school in Munich, Athenaeum, greek education in the 19th century, Friedrich Thiersch

1. Γέννηση και εξέλιξη του ελληνικού εκπαιδευτηρίου στον 19ο αιώνα

Η Γερμανία εμφανίζεται ως φιλόξενος προορισμός για πολλούς Έλληνες με την πρωτεύουσα της Βαυαρίας, το Μόναχο, να ξεχωρίζει χάρη στην έντονη φιλελληνική της δράση. Ανάμεσα στους φιλέλληνες που συντηρούν και γενούν ελπίδες για αναγέννηση του ελληνικού έθνους ξεχωρίζουν για το θερμό του ζήλο ο καθηγητής της κλασικής φιλολογίας Friedrich Thiersch και ο βασιλιάς Λουδοβίκος Α'. Στο Μόναχο εκδηλώνεται γρήγορα έντονη φιλελληνική κίνηση, βρίσκοντας γόνιμο έδαφος εφόσον η ελληνολατρεία έχει ενισχυθεί από την εξάπλωση της μελέτης των αρχαιοελληνικών γραμμάτων και οι επιδράσεις της είναι έκδηλες στη λογοτεχνία και στην τέχνη της εποχής. Η ελληνική κοινότητα επηρεάζεται θετικά από το φιλελληνικό κλίμα εμφανίζοντας μια σταθερά αυξανόμενη τάση προσελκύοντας, νέους κυρίως, στο Μόναχο. Καθοριστικής σημασίας καταρχάς για την πόλη, αποτελεί η μεταφορά της έδρας του Πανεπιστημίου από το Λάντσχουτ (Landshut) στο Μόναχο, καθώς η φιλότερη βαυαρική πρωτεύουσα γίνεται σημαντικός προορισμός νέων για σπουδές, μεταξύ αυτών και Ελλήνων, καθιστώντας την έτσι σε σημαντική ελληνική παροικία. Οι νέοι επιλέγουν το Μόναχο είτε για να σπουδάσουν στο διακεκριμένο Πανεπιστήμιο, είτε για να παρακολουθήσουν τις εξαιρετες Στρατιωτικές Σχολές Ευελπίδων και Ναυτικών Δοκίμων, είτε για να διδαχθούν στη φημισμένη Ακαδημία των Καλών Τεχνών. Το ανθρώπινο δυναμικό που αποφοίτησε από τις παραπάνω σχολές απεδείχθη τόσο σημαντικό για την απελευθέρωση της χώρας, όσο και για το πνευματικό και διοικητικό υπόβαθρο του νεοσύστατου κράτους (Treue, 1977).

Στο Μόναχο εγκαθίστανται ελληνόπουλα από όλα τα μέρη της ηπειρωτικής Ελλάδας, από την Ήπειρο, τη Μακεδονία, τη Θράκη, τη νησιωτική Ελλάδα, την Κύπρο αλλά και από άλλα μέρη της διασποράς, όπως είναι η Οδησσός, η Φιλιππούπολη, η Αδριανούπολη, η Κωνσταντινούπολη και η Σμύρνη. Για τους φοιτητές ή σπουδαστές που δεν έχουν την οικονομική άνεση να σπουδάσουν στα εκπαιδευτικά ιδρύματα της πόλης, τα έξοδα καλύπτονται υπό τη μορφή υποτροφιών, από τις βαυαρικές φιλελληνικές οργανώσεις, από το ιδιωτικό ταμείο του βασιλέα Λουδοβίκου Α', και από ευκατάστατους Έλληνες, ενώ με την ίδρυση του ελληνικού κράτους την περίοδο του Καποδίστρια και μετέπειτα την περίοδο της Αντιβασιλείας και του Οθωνα και από τα κρατικά ταμεία.

Στο φιλελληνικό πνεύμα ανήκει και η πρωτοβουλία ίδρυσης εκπαιδευτηρίου στο Μόναχο το οποίο λειτουργεί ταυτόχρονα και ως ορφανοτροφείο, φιλοξενώντας κυρίως ορφανά παιδιά μικρότερων ηλικιών με καταγωγή από τη Χίο και τα Ψαρά αλλά και παιδιά των αγωνιστών και οπλαρχηγών του απελευθερωτικού αγώνα, αλλά και ως σχολείο προσαρμόζοντας την εκπαίδευση για την κατώτερη βαθμίδα στις στοιχειώδεις γνώσεις ανάγνωσης, γραφής και αριθμητικής και για την ανώτερη βαθμίδα στη διδασκαλία των αρχαίων ελληνικών, των γερμανικών, των μαθηματικών, της μουσικής και της ιχνογραφίας (Γεωργουπόντζος, 1996). Το εκπαιδευτήριο εμφανίζεται αρχικά με το όνομα *Αθήναιον* και βρίσκεται υπό την εποπτεία του φιλέλληνα ουμανιστή Φρειδεरिकού Θήρσιου: *Ανακηρύσσεται το Αθήναιον παρ' ημίν εις παιδευσιν των νέων Ελλήνων το οποίο θα παρακολουθούν παιδιά από το 12ο έτος*¹. Το ελληνικό εκπαιδευτήριο φιλοξενήθηκε ως Αθήναιον σε χώρους του κτιρίου της οικίας του Teichlein στην Promenadenplatz, στο οποίο έμεινε και ο ίδιος με τη σύζυγό του και μετέπειτα σε κτήριο επί της οδού Arcisstrasse γωνία Brienerstrasse, στο ύψος της σημερινής Πινακοθήκης ως Ελληνικό Λύκειο (Gulich, 1961: <https://lmy.de/YLyK8>: <https://lmy.de/Bo8Zq>). Μαζί με δύο φίλους του ως βοηθούς καθηγητές, τον Franz Xaver Rigler και τον Anton Zirngiebel ανέλαβε την ανατροφή των νέων Ελλήνων. Επιστρέφοντας από ταξίδι στο Μόναχο ο Θήρσιος έφερε στο σπίτι του μαζί με την ίδρυση του Αθήναιον και επτά ελληνόπουλα. Τρεις από τους νέους έμειναν στο κτίριο που χρησιμοποιούνταν για τη μελέτη μαζί με τον Zirngiebel και μάλιστα με τις αταξίες που έκαναν προκάλεσαν την έντονη αντίδραση του παιδαγωγού Cajetan Weiller. Και με τους τρεις καθηγητές τον συνέδεε μια μακρά φιλία και όλοι τους ήταν συνάδελφοι στο Wilhelmsgymnasium, στο ουμανιστικό Γυμνάσιο που ιδρύθηκε το 1559 ως Pädagogium, δηλ. ως παιδαγωγικό ίδρυμα. Η σύζυγός του φρόντιζε τους τέσσερις μαθητές που έμειναν στο σπίτι του μέχρι τις 5 Νοεμβρίου 1817 όπου και γεννήθηκε ο γιος του. Ένας από τους νέους που φιλοξενεί στο σπίτι του είναι ο Νικόλαος Γκίκας (Ghikas) από τη Βλαχία, εγγονός του Ηγεμόνα (Thiersch, 1866).

Κατά την έναρξη της λειτουργίας σημαντική στάθηκε η βοήθεια των Ελλήνων της Βιέννης και κυρίως του Α. Γαζή και του Α. Βασιλείου οι οποίοι έσπευσαν να στηρίξουν την προσπάθεια: *Περί δε των*

¹ BSB, Handschriftabteilung, Thierschiana I 50c.

βιβλίων ων εν τη αρχή χρείαν ἔξει και περί άλλων τιμών χρησίμων ἵνα μάθῃ, προσίτωμεν εν Βιέννη προς τον παναγιώτατον Αρχιμανδρίτην τον κύριον Άνθιμον Γαζή ή προς τον Αλέξανδρον τον Βασιλείου ούτινες κύριοι πρόθυμοι ἔσονται πάντα τα αναγκαία τοις νέοις συμβουλευόμενοι και [συμπο..όμε] μου εν διάθεση...²

Όπως προκύπτει από τα χειρόγραφα της κρατικής βιβλιοθήκης της Βαυαρίας και συγκεκριμένα από την αξιολόγηση δύο μαθητών, του Εμμανουήλ Ησαΐα από τη Σμύρνη και του Αντωνίου Βαυμαννού από την Κωνσταντινούπολη, τα μαθήματα που διδάσκονται είναι η ελληνική γλώσσα, γαλλικά, ιταλικά, γερμανικά, ιστορία, γεωγραφία, μαθηματικά, ιχνογραφία, και μουσική. Μεγάλη βαρύτητα δίνεται στη συμπεριφορά, τη διαγωγή, που κρίνεται ως αγαθό το οποίο πρέπει να κατακτήσουν οι μαθητές και η παρότρυνση, η ενίσχυση προς αυτή την κατεύθυνση είναι εμφανείς:

Χαίρετε! Εν Μουνιχία Ειρηναίος Θήρσιος

Το εν Μουνιχίαν τη των Βαυαρών Αθήναιον, Εμμανουήλ Ισαΐου καλώς εκ Σμύρνης γεγονώς ἔτη δύο ἔτη παιδεύσεως ἔνεκα παρ' ἡμῖν διατελών σπουδαίος περί τα μαθήματα: ελληνική, γαλλική, ιταλική, γερμανική γλώσση κάλλιστα! Εν τη ιστορία και γεωγραφία καλώς, εν τη μαθηματική εν τη ιχνογραφία και μουσική κάλλιστα. Προχώρησε. Τα δε ἤθη και διαγωγήν ἔστω ὅτε διορθωθῆις και τέλος εις το αγαθόν κατέστησεν.

Ο του Αθήναιον προστάτης

Το εν Μουνιχίαν τη των Βαυαρών Αθήναιον, Αντώνιος Βαῦμαννός³ Κωνσταντινουπολίτης, εν ἔτος παιδεύσεως ἔνεκα παρ' ἡμῖν διατελών σπουδαίος περί τα μαθήματα διακείμενος

α) εν τη ελληνική γλώσση καλώς, εν τη γερμανική κάλλιστα

β) εν τη μαθηματική καλώς

γ) εν τη μουσική και ιχνογραφίαν κάλλιστα

Προχώρησε, τα δε ἤθη χρηστά ἀπέδειξεν.

Εν Μουνιχία τη των Βαυαρών τη κδ αυγ. ἔτ αωιζ.

Ο του Αθηναίου προστάτης⁴.

Κυρίαρχο πρόσωπο σε κάθε φιλελληνική δράση, ἔτσι και στην οργάνωση του μορφωτικού ιδρύματος, είναι ο ελληνιστής καθηγητής του Μονάχου Friedrich Thiersch, ο οποίος ἔχοντας εξασφαλίσει την ευμένεια της βαυαρικής αὐλῆς εργάζεται με ζήλο, γειμίζοντας με νέους τις αίθουσες διδασκαλίας. Ως συντονιστής της φιλελληνικής εταιρείας της Βαυαρίας, φροντίζει εκτός των άλλων και για τη βασική παιδεία των φτωχών ελληνοπόουλων, των ορφανών και των παιδιών των ελλήνων αγωνιστών της Επανάστασης μεταξύ αυτών του Ανδρούτσου, του Μιαούλη, του Μπότσαρη, του Δελληγιάννη, του Κουμουνδούρου, του Πετιμεζά, του Τζαβέλλα και πολλών άλλων (Γόνης, 1977).

Ο ουμανιστής καθηγητής κεντρισμένος από φιλελληνικά αισθήματα, ὅπως προαναφέραμε, ιδρύει το 1815 το Αθήναιον και αναλαμβάνει την οργάνωση και λειτουργία της Σχολῆς, τις σπουδές των Ελλήνων υποτρόφων, φροντίζοντας να τους μεταδώσει το πνεύμα του νεοελληνικού ανθρωπισμού, να αποτινάξουν τον λήθαργο και να προετοιμαστούν ψυχικά και πνευματικά για τον μελλοντικό τους αγώνα. Είναι πεπεισμένος ὅτι η φωτισμένη Ευρώπη ἔχει αντιληφθεῖ ὅτι χρωστάει στους προγόνους των νεοελλήνων τον

² BSB, Handschriftabteilung, Thierschiana I 50c.

³ Πρόκειται για τον Anton Baumann

⁴ BSB, Handschriftabteilung, Thierschiana I 50c

πολιτισμό της, οι οποίοι ευθύς μετά την απελευθέρωση θα δείξουν ένα μέλλον αντάξιο του παρελθόντος, στον οποίο οφείλουν να συνδράμουν και όσοι Έλληνες ήρθαν για να σπουδάσουν στη Βαυαρία (Turczynski, 1986).

Παρότι το Αθηναίον σταμάτησε τη λειτουργία του με τη γέννηση του γιού του το 1817 ο εγγραμματισμός των Ελλήνων στο Μόναχο δεν σταμάτησε. Από το 1826, με την ενθρόνιση του Λουδοβίκου Α΄ και με την Επανάσταση να βρίσκεται στο αποκορύφωμά της λειτουργεί Ιδιωτικό Εκπαιδευτήριο το οποίο μετονομάστηκε το 1834 σε Ελληνικό Βασιλικό Λύκειο. Αρχικά, την ευθύνη της λειτουργίας του εκπαιδευτηρίου αναλαμβάνει ο γεννημένος στο Στρασβούργο χαρτογράφος Claude Constant Desjardins (1826-1831). Ακολουθεί για μια διετία (1831-1832) ο Μισαήλ Αποστολίδης ο οποίος ακολουθεί τον Όθωνα στην Ελλάδα και στη θέση του αναλαμβάνει ως τελευταίος διευθυντής στις 11/23 Μαρτίου 1846 ο παιδαγωγός Δημήτριος Παρρησιάδης (Παπαγεώργιος, 1903)⁵.

Το Ελληνικό Βασιλικό Λύκειο αποκτά στις 08 Αυγούστου 1834 αναλυτικό πρόγραμμα και κανονισμό λειτουργίας ο οποίος αποτελείται από τρεις ενότητες: Στην πρώτη ενότητα ο Μιχαήλ Σχινάς απευθύνεται προς τους μαθητές του σχολείου με ένα λογύδριο. Ακολουθεί η ενότητα γενικών κανόνων αποδοχής, περιθάλψεως, ενδυμασίας, και *διάταξις περί προσκλήσεων και επισκέψεων* αποτελούμενο από 55 άρθρα σε έξι κεφάλαια. Το πρώτο κεφάλαιο αφιερώνεται στην *περί της κατά τον κοιτώνα διαγωγής*, το δεύτερο κεφάλαιο η *Αγωγή κατά το σπουδαστήριον*, το τρίτο κεφάλαιο η *αγωγή κατά το ακροατήριον*, το τέταρτο κεφάλαιο Δ΄ περιγράφει τη *Διαγωγή εις τον τραπεζώνα*, το πέμπτο κεφάλαιο τη *Διαγωγή κατά τας ώρας της ανέσεως και του περιπάτου* και τέλος, το έκτο κεφάλαιο η *Διαγωγή κατά την εκκλησίαν*. Στην Τρίτη ενότητα, *περί εξετάσεων και προόδου μαθητών*, γίνεται αναφορά στο παιδαγωγικό- διδακτικό έργο του Λυκείου, με αναφορά στα διδακτικά αντικείμενα (Σχινάς, 1834).

Ιδιαίτερα χρήσιμη είναι η ονομαστική κατάσταση του Friedrich Thiersch από το ημερολόγιό του με τους Έλληνες του Μονάχου. Στην ονομαστική κατάσταση που είναι από τον Οκτώβριο του 1829 αναφέρεται εκτός από το όνομα του νέου, η ηλικία και η πατρίδα του⁶.

Όνομα	Ηλικία	Πατρίς
1. Καλαγάννης (ο ιερέας)	-	Λέσβος
2. Χρήστος Ανδρέας	21	Σούλι
3. Δημήτριος Βότσαρις	14	Σούλι
4. Ευθύμιος Δημητρίου ο ζωγράφος	-	Πάτρας
5. Πέτρος Σουμαρήππας	22	Κρήτη
6. Βασίλειος Φάγερ	17	Κωνσταντινούπολη
7. Ιωάννης Απαλήρας	19	Χίος
8. Μιγαήλ Μαυροκορδάτος	12	Χίος
9. Αυβρόσιος Ράλλης	10	Χίος
10. Νικόλαος Ράλλης	9	Χίος
11. Μιγαήλ Σεβαστόπουλος	10	Χίος

⁵ https://de.wikipedia.org/wiki/Constant_Desjardins

⁶ Bayerische Staatsbibliothek, Handschriftabteilung, Thierschiana I 50c.

12.	Λουκάς Αγέλαστος	12	Χίος
13.	Παναγιώτης Μηταράκης	14	Χίος
14.	Γεώργιος Μακάς	10	Χίος
15.	Ξενοφών Ρώτας	12	Χίος
16.	Θρασύβουλος Κωνσταντέλης	14	Σμύρνη
17.	Περικλής Καλογερόπουλος	12	Λιβαδειά
18.	Ανδρέας Κότζας	9	Ψαρρά
19.	Ιωάννης Κότζας	8	Ψαρρά
20.	Αλέξανδρος Βενιζέλος	17	Αθήναι
21.	Χρήστος Ζαχαρίτζας	18	Αθήναι
22.	Γεώργιος Κωνσταντίνου	18	Μπρούσσα
23.	Ιωάννης Φωτίου	20	Λέσβος
24.	Χριστόδουλος Βρανάς	17	Βουκουρέστι
25.	Ιωάννης Βρανάς	14	Βουκουρέστι
26.	Δημήτριος Σιλβεστρεΐδης Μανέσκος	22	Βουκουρέστι
27.	Χριστόδουλος Νικολαΐδης	24	Ήπειρος
28.	Γρηγόριος Καρακάσης	16	Μακεδονία
29.	Νικόλαος Λωράντης	25	Κύθηρα
30.	Αθανάσιος Πονδίκης		Ιωάννινα
31.	Ιωάννης Πονδίκης		Ιωάννινα
32.	Χριστόφορος (Χατζί) Ιωάννου		Βουκουρέστι
33.	Θεόδωρος Διαμαντίδης	18	Βουκουρέστι
34.	Ιωάννης [Καρ..ούνης]	17	Μεσολόγγι
35.	Αριστεΐδης Ρένδης	14	Κόρινθος
36.	Ροδόλφος Γυλέσκος	14	Βουκουρέστι
37.	Αλέξανδρος Γυλέσκος	13	Βουκουρέστι
38.	Κωνσταντίνος Στορνάρης	13	Ασπροπόταμος
39.	Ιωάννης Καλογερόπουλος	14	Λιβαδειά
40.	Αθανάσιος Μιαούλης	14	Ύδρα
41.	Νικόλαος Μιαούλης	9	Ύδρα

42.	Δημήτριος Σακτούρης	10	Ύδρα
43.	Παναγιώτης Γκίκας	13	Βουκουρέστι
44.	Δημήτριος Γκίκας	12	Βουκουρέστι
45.	Πέτρος Χ. Βέρου	18	Θράκη
46.	Ιωάννης Ιαννούλης	27	Μακεδονία
47.	Διαμάντης Αντωνίου (Αντωνιάδης)	17	Hermanstadt
48.	Ιωάννης Αντωνίου (Αντωνιάδης)	16	Hermanstadt
49.	Γρηγόριος Γκίκας		Βουκουρέστι
50.	Ιωάννης Κορπαγιάς		Θεσσαλία
51.	Νικόλαος Ν.		Χίος
52.	Δημήτριος Δαρδούγιας	8	Χίος
53.	Ιωάννης Δαμαλάς	9	Χίος
54.	Ματθαίος Παρέμπλης	11	Χίος
55.	Ευστράτιος Τζίφος	13	Χίος
56.	Ιωάννης Τζίφος	10	Χίος

Στο δίκτυο των μορφωτικών ιδρυμάτων που παρατηρείται αυτή την περίοδο στις ευρωπαϊκές πόλεις προστίθεται και το Μόναχο. Οι νέοι αποκτούν τις στοιχειώδεις γνώσεις και την απαραίτητη μόρφωση ώστε να μπορέσουν να φοιτήσουν σε κάποιο από τα φημισμένα πανεπιστήμια της Ευρώπης. Έτσι, όπως γράφει ο Αλέξανδρος Μαυροκορδάτος το 1818, πάνω από τετρακόσιοι σπουδαστές ήταν μοιρασμένοι στα πανεπιστήμια της Γερμανίας, της Ιταλίας, της Αγγλίας και της Γαλλίας, έχοντας ως μοναδικό πόθο και σκοπό να γυρίσουν στην πατρίδα τους και να μεταδώσουν τις γνώσεις που απέκτησαν (Βακαλόπουλος, 1980).

Η νοσταλγία της πατρίδας, η αγωνία για τον αγώνα, η λαχτάρα τους για την ελευθερία, η ανησυχία για τα συγγενικά τους πρόσωπα που συμμετείχαν στις εμπλοκές, ήταν μονίμως στη σκέψη των Ελλήνων του εξωτερικού. Στο τμήμα χειρογράφων της κρατικής βιβλιοθήκης της Βαυαρίας στο Μόναχο βρίσκεται ο φάκελος Thierschiana που, μεταξύ των χειρογράφων που αφορούν το ελληνικό σχολείο, περιέχει δημοτικά τραγούδια, ερωτικά τραγούδια, και τραγωδίες⁷. Τα τρία ερωτικά τραγούδια έχουν ως τόπο δράσης, ως χώρο εκδήλωσης του έρωτα, την Πάτμο. Τα ηρωικά ποιήματα εξυμνούν τους καπεταναίους του αγώνα, τον Μπότσαρη, τον Κανάρη κ. ά., ενώ τα στρατιωτικά θέλουν να εμψυχώσουν τους Έλληνες στον ιερό αγώνα κατά των Τούρκων. Μεταξύ αυτών υπάρχει και ο «Θούριος» του Αδαμάντιου Κοραή υπό τον τίτλο «πολεμικό». Υπάρχει αριθμός ποιημάτων για τον Μπότσαρη που δεν αφηγούνται απλά και μόνο τον θάνατό του αλλά προσπαθούν να στείλουν ένα ξεκάθαρο μήνυμα, προτρέποντας και άλλους να αγωνιστούν και αν χρειαστεί να πεθάνουν για την πατρίδα τους. Όλα τα χειρόγραφα κείμενα που παρατίθενται είναι δυστυχώς ανώνυμα.

⁷ BSB, Handschriftenabteilung, Thierschiana I 50b

Εις τον Καραϊσκάκη

*Τρεις περδικούλες κάθονται απάνω εις την λειψίνα.
 Έχουν τα πόδια κόκκινα και τα φτερά βαμμένα
 Έχουν και τα κεφάλια τους 'ς το αίμα βουτισμένα
 Η μια τηρά την κούλιρι και η άλλη την Αθήνα
 Και η τρίτη η καλύτερη ...
 Μυρολογούσα και 'λεγα μυρολογού και κρένει
 Δε το κακό που γίνεται και τι μάχη μεγάλη
 Κανέ βουβάλια σφάζονται κανέ θηριά μαλώνουν
 Τρίτη Τετάρτη θλιβερή Πέμπτη φαρμακωμένη
 Παρασκευή ξημέρωμα να θήμη ξημερώση
 Οι νησιώταις κάμουν την αρχήν και πολεμούν 'ς τον κάμπον
 Και ο Καραϊσκος φώναζε και ο Καραϊσκος λέγει
 Βρε που είσθε παλλικάρια και σεις βρε Ρουμελιώτες;
 Γιάλθη τα λαφρά σπαθιάτακίσθε τα φουνιεχα
 Βάλτε τους τούρκους έμπροσθα σαν την κωπήν και αιγίδια
 Σαν την κωπήν τα πρόβατα σκοτώστε και λαβώστε
 Και από πάνω απ' τάλογον θα κάμω το γιουρούσι
 Βάλλει τους Τούρκους έμπροσθεν τους πάγει εις την μάνδρα
 Μάρτει μητάδι τούρκικο χίλιοι καβαλαρέοι
 Τον Καραϊσκάκη λάβωσα μιθη με τον Νικήτα...*

Πολεμικό⁸

<i>Έλληνες συμπατριώται</i>	<i>εκδικήσεως η ώρα</i>
<i>Δούλοι να 'μεθα ως πότε</i>	<i>έφθασεν ω φίλε τώρα</i>
<i>Των αχρείων μουσουλμάνων</i>	<i>η κοινή πατρίς φωνάζει</i>
<i>της Ελλάδος των τυράννων</i>	<i>και μετά δακρύων κράζει</i>

⁸ BSB, Handschriftenabteilung, Thierschiana I 50b και Μάμουκας Ανδρέας (1989): Αδαμάντιος Κοραής, βίος και έργα, σελ. 127. Πρόκειται για τον «Θούριο» του Αδ. Κοραή, που έγραψε το 1800.

Οι ευέλπιδες τραγωδία εις μίαν πράξιν⁹**-1828-**

Το θεατρικό έργο, συνδυάζει στοιχεία του απελευθερωτικού αγώνα με πρόσωπα και σκηνές του αρχαιοελληνικού παρελθόντος. Συμμετέχουν ο Νικίας, ο στρατιωτικός και πολιτικός της αρχαίας Αθήνας, και ο Παλαιολόγος, ο Αυτοκράτορας του Βυζαντίου. Το θεατρικό δίνει έμφαση στη θεϊκή στήριξη που έχει ο αγώνας καθώς και στην υποχρέωση της Ευρώπης να βοηθήσει το ελληνικό έθνος στην αποτίναξη του οθωμανικού ζυγού. Ο παραλληλισμός μεταξύ του πλούσιου παρελθόντος, κυρίως των Ελληνοπερσικών πολέμων, και του απελευθερωτικού αγώνα ήταν ένα θέμα ιδιαίτερο αγαπητό στους καλλιτέχνες.

Υπόθεσις. Νικίας, γέρον στρατηγός των Ελλήνων σοχαζόμενος την ακατάστατον εκείνη εποχή της πατρίδος του ελυπήτο και παρεκάλει τους θεούς να των φανερώσων πως μέλλουν να κατασαθώσιν τα πράγματα της Ελλάδος. Οι θεοί προς ανταμοιβήν της φιλοπατρίας του, του φανερώνουν δια ονείρου να φθάση εις τα κορυφάς του Κυλιναιού όρους. Συνοδευόμενος με τον υιόν του Παλαιολόγον, έρχεται εις τους ευέλπιδας παρά τους οποίους μανθάνει ότι η Ευρώπη θέλει βοηθήσει την ελευθερίαν της Ελλάδος. Όθεν ευχαριστημένος κατά την θέλησίν του επιστρέφει εις τον στατόν και τυχούσα μάχη μεταξύ των δύο στρατευμάτων ελλήνων και βαρβάρων νικά τους εχθρούς, πλευμένει εις την μάχην ως και ο Παλαιολόγος.

Τα της τραγωδίας πρόσωπα

-Νικίας, γέρον στρατηγός των Ελλήνων

-Παλαιολόγος, υιός του και στρατηγός του κατά των τούρκων στρατού.

Χορός ευελπίδων

Χορός στρατιωτών

Η σκηνή υποτίθεται εις το στρατόπεδον του Παλαιολόγου εις Αρκαδιάν...

Το Αθήναιον (Athenäum) αναγεννιέται ως ιδέα το 1854, στα ανεκπλήρωτα σχέδια του γερμανού νεοκλασικού αρχιτέκτονα Λέο φον Κλέντσε (Leo von Klenze). Σύμφωνα με τον Hederer (1981), ένα σημαντικό έργο που ο Κλέντσε άφησε ανολοκλήρωτο ήταν τα σχέδια για το Athenaeum το 1854, ένα αθλητικό και εκπαιδευτικό φόρουμ στην πεδιάδα του Heidhausen πίσω από το σημερινό Maximilianeum, το οποίο χρονολογείται από την περίοδο του Μαξιμιλιανού και αντικαταστάθηκε από τα σχέδια του Friedrich Bürklein. Στο κάμπους της ευρείας πανεπιστημιούπολης, έχει σχεδιαστεί με ξεχωριστή αφθονία, ένα συγκρότημα 23 κτιρίων σε ρωμαϊκές διαστάσεις που ξεπερνούν κατά πολύ το μεταγενέστερο Maximilianeum. Ένα μικρό σκαρίφημα του τμήματος και μια άποψη του γηπέδου και της αίθουσας εκδηλώσεων δείχνουν το σταθερό σχεδιαστικό χέρι του Κλέντσε, ο οποίος πάντα αντιλαμβανόταν τον χώρο και τον αποτύπωνε με καλά οργανωμένες αναλογίες.

Τα σχέδια των εσωτερικών χώρων δείχνουν το λεγόμενο νεοκλασικό ρυθμό του Klenze, ο οποίος δεν επιμένει πλέον στη γλυπτική σαφήνεια των προηγούμενων έργων του, αλλά, προσβεβλημένος από την ωχρότητα της σκέψης της μαξιμιλιανής εποχής, προσπάθησε να ζωντανέψει τα άκαμπτα ορθογώνια δωμάτια μέσω σχηματικά εφαρμοζόμενων διακοσμήσεων. Μεγάλη γοητεία προκαλεί η εικόνα μιας υπαίθριας λουτρικής εγκατάστασης, η οποία, όπως και το περίφημο έργο του Σίνκελ «πρότζεκτ σε ένα πολυκατάστημα», παραπέμπει σε μια ανοιχτή αρχιτεκτονική, απαλλαγμένη από στιλιστικά στοιχεία. Το νέο

⁹ BSB, Handschriftenabteilung, Thierschiana I 50b.

οικοδομικό στοιχείο από χυτοσίδηρο χρησιμοποιείται με χαρά και δεν είναι πολύ περίτεχνο, καθώς η εποχή πίστευε ακόμη ότι όφειλε στιλιστικά στα οικοδομικά στοιχεία. Για μεγάλο χρονικό διάστημα, αυτή η τεχνοτροπία χρησιμοποιήθηκε σε κτίρια σιδηροδρομικών σταθμών: λεπτές κολώνες με χυτά κορινθιακά κιονόκρανα (Hederer).

2. Η δωρεά της Salvatorkirche

Ο Λουδοβίκος Α΄ θέλοντας να ενθαρρύνει την ελληνική κοινότητα και τηρώντας την υπόσχεσή του, προχωρά στη δωρεά ναού (Kielisch, 1999). Η Salvatorkirche, εγκαινιάστηκε το 1494, η εκκλησία του Σωτήρα έγινε τόπος συγκέντρωσης των Ελλήνων της ευρύτερης περιοχής οι οποίοι απέκτησαν πλέον έναν χώρο λατρείας αλλά και ένα σημείο συγκέντρωσης και αναφοράς στον καθημερινό τους βίο (Warning, 2001). Η Salvatorkirche παραχωρήθηκε στην ορθόδοξη ελληνική κοινότητα και με απόφαση του βασιλιά απέκτησε όλα τα δικαιώματα μιας ιδιωτικής εκκλησιαστικής κοινότητας, ιδιότητα που διατηρεί μέχρι τις μέρες μας. Η εκκλησιαστική κοινότητα του Σωτήρα αποτελεί τόπο λατρείας για τους Έλληνες ομογενείς, είναι ένας τόπος καλλιέργειας και προβολής των ελληνικών και χριστιανικών αξιών και μία κιβωτός των ελληνορθόδοξων αξιών του ελληνισμού (Kotsowilis, 1998). Ο ναός έχει χαρακτηριστεί ως διατηρητέο μνημείο, ανήκει στα κτήρια με την αρχαιότερη σωζόμενη οροφή κτηρίων και ναών στο Μόναχο, τα δε έγχρωμα παράθυρά του, βιτρό, και τμήματα αγιογράφησης του εσωτερικού και εξωτερικού τοίχου του ναού χρονολογούνται στο 15^ο αιώνα. Δεν υπέστη φθορές με το πέρασμα των αιώνων, γλύτωσε από τους βομβαρδισμούς του Β' Παγκοσμίου Πολέμου και μνημονεύεται στους επίσημους τουριστικούς οδηγούς της πόλης (Linde & Kelch, 1990).

3. Η εξέλιξη της ελληνικής κοινότητας

Οι μονάρχες που ακολούθησαν αλλά και το μεταβαλλόμενο γεωπολιτικό περιβάλλον δεν άφησαν ανεπηρέαστη την ελληνική κοινότητα. Ήδη ο γιος του Λουδοβίκου Α΄ και διάδοχος του θρόνου Μαξιμιλιανός Β΄ άσκησε αυστηρή οικονομική πολιτική, δείχνοντας ότι δεν συμμερίζεται τις φιλελληνικές και πολιτισμικές ανησυχίες του πατέρα του, ανακατανέμοντας τις προτεραιότητες που είχε θέσει ο πατέρας του σε όλους τους τομείς. Η ήττα της Γερμανίας στον Α΄ παγκόσμιο πόλεμο σήμαινε και το τέλος της Αυτοκρατορίας. Τη θέση της μοναρχίας παίρνει το δημοκρατικό πολίτευμα επιφέροντας ριζικές αλλαγές στη βαυαρική κοινωνία, γεγονός που δεν άφησε ανεπηρέαστη και την ελληνική κοινότητα (Sakellariopoulos, 1999). Με την οικονομική ύφεση και την άνοδο του εθνικοσοσιαλισμού ο πληθυσμός των Ελλήνων του Μονάχου υποχωρεί σημαντικά και η εκκλησιαστική κοινότητα περνάει στιγμές μεγάλης καταπίεσης (Kielisch, 1999). Με το μεταναστευτικό κύμα της δεκαετίας του '60, το Μόναχο προσελκύει ξανά Έλληνες που έρχονταν κυρίως για να εργαστούν και λιγότερο για να σπουδάσουν. Ο αριθμός των Ελλήνων στις μέρες μας ξεπερνά τις 25.000 και η ελληνόγλωσση εκπαίδευση απολαμβάνει διαχρονικά ειδικά προνόμια από τη βαυαρική κυβέρνηση. Χαρακτηριστική είναι η περίπτωση πώλησης έκτασης 15 στρεμμάτων σε κεντρική περιοχή του Μονάχου στις αρχές του 2001 με ευνοϊκούς όρους στο οποίο θα χτιζόταν ελληνικό σχολικό συγκρότημα που θα στέγαζε εκατοντάδες μαθητές. Παρότι το βαυαρικό κράτος είχε αναλάβει να χρηματοδοτήσει την ανέγερση και από τα 26 εκατομμύρια να αναλάβει το 70% του κόστους, η ολιγωρία της ελληνικής πλευράς οδήγησε στην κατεδάφιση του ημιτελούς κτιρίου. Αξίζει να σημειωθεί ότι το πρώτο ελληνικό σχολείο της ελληνικής πολιτείας λειτούργησε το 1969 καταγράφοντας 53 χρόνια συνεχόμενης και αδιάλειπτης ελληνόγλωσσης εκπαίδευσης στο Μόναχο.

Το ελληνικό σχολείο του Μονάχου οφείλει την ύπαρξή του στο φιλελληνικό κίνημα του 19^{ου} αιώνα που μάγεψε και την πρωτεύουσα της Βαυαρίας, αλλά κυρίως στην ένθερμη υποστήριξη του βασιλιά Λουδοβίκου Α΄ και του ουμανιστή Φρειδερίκου Θήρσιου. Είναι η πηγαία επιθυμία των δύο αντρών να συμμετάσχουν στην προσπάθεια της αναγέννησης του ελληνισμού, αλλά και να αγκαλιάσουν τον ελληνισμό στην πόλη τους. Η ελληνική εκπαίδευση καταγράφει πάνω από δύο αιώνες παρουσίας στο Μόναχο τονίζοντας τους ισχυρούς δεσμούς που υπάρχουν μεταξύ των δύο λαών. Ο ελληνικός πολιτισμός χτυπά έντονα στη βαυαρική πρωτεύουσα από τις αρχές του 19^{ου} αιώνα, μεταξύ άλλων, συγκεντρώνοντας

σημαντικά γλυπτά έργα της αρχαιότητας, κυρίως με τον εμπλουτισμό της γλυπτοθήκης, που αποκτήθηκαν αγοράζοντάς τα από διάφορες συλλογές και δημοπρασίες, αλλά και με την ανέγερση σημαντικών οικοδομημάτων ελληνικής αρχιτεκτονικής μετατρέποντας την πόλη του Μονάχου σε «Αθήνα του Ίζαρ».

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ

Βακαλόπουλος Απόστολος (1980), *Ιστορία του νέου Ελληνισμού. Η μεγάλη Επανάσταση (1821-1829)*, Τόμος Ε΄

Γεωργούντζος Π. (1995-1996): ΠΛΑΤΩΝ, *Δελτίον της εταιρείας ελλήνων φιλολόγων. Έτος ΜΖ΄-ΜΗ΄, τόμος 47 & 48*, σελ. 236-238

Γόνης Δημήτριος (1997), *Θεολογία, Ιερά Σύνοδος της εκκλησίας της Ελλάδας. Τόμος 68, τεύχος 4*, σελ. 1015-1019.

Μάμουκας Ανδρέας (1989): *Αδαμάντιος Κοραΐς, βίος και έργα*, Αθήνα

Παπαγεώργιος Σπυρίδων (1903): *Επετηρίς, Φιλολογικός Σύλλογος Παρνασσός, έτος Ζ΄*, σελ. 49- 134

Πιζάνιας Πέτρος (2014): *Η ιστορία των νέων Ελλήνων. Από το 1400 έως το 1820*, Αθήνα

Σχινάς Μιχαήλ (1834): *Ειδοποίησις και πρόγραμμα περί του εν Μονάχω της Παυαρίας Ελληνικού Βασιλικού Λυκείου, ος επισυνάπτεται και Λογίδριον προς τους μαθητάς εκφωνηθέν παρά του κυρίου Μιχαήλ Σχινά*

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ

Gülich Wilhelm (1961): *Südosteuropa, von Südosteuropa-Gesellschaft Wirtschaft und Gesellschaft Südosteuropas*, München

Hederer Oswald (1981): *Leo von Klenze, Persönlichkeit und Werk*, München

Kielisch Jürgen (1999): *Die Geschichte der griechisch-orthodoxen Kirchengemeinde zum Erlöser in München 1828 – 1944*, Berlin

Kotsowilis, Konstantin (1998): *Die griechische Kirche in München als Gotteshaus zum Erlöser, Gemeinde der Hellenen und Mittelpunkt des Bayerischen Philhellenismus. Festschrift zum 170-jährigen Gemeinde-Jubiläum 1828 – 1998*, München

Linde Helmut, Kelch Johannes (1990): *München Mit großem City plan*.

Sakellaropoulos Melitios (1899): *Die griechische Salvator- Kirche in München*, Lindauer Verlag

Thiersch Heinrich (1866): *Friedrich Thiersch Leben. Erster Band 1784- 1830*, Leipzig

Treue Wolfgang (1977): *Die Flexibilität bewahren. Deutsch-griechische Wissenschaftsbeziehungen im 19. und 20. Jahrhundert. In: Südosteuropa- Mitteilungen 17*, München

Turczynski Emanuel (1986): *Südosteuropa-Gesellschaft, Institut für Balkan-Studien. Der Philhellenismus und die Modernisierung in Griechenland und Deutschland*, München

Warning Wilhelm (2001): *Wie die Münchner Salvatorkirche unter die Griechen kam.*

ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΕΣ ΠΗΓΕΣ

<https://www.wilhelmsgymnasium.de/profil/schulgeschichte/>

https://de.wikisource.org/wiki/ADB:Thiersch,_Friedrich_Wilhelm

https://de.wikipedia.org/wiki/Constant_Desjardins

ΑΡΧΕΙΑΚΕΣ ΠΗΓΕΣ

Bayerische Staatsbibliothek, Handschriftabteilung, Thierschiana I 50c

Bayerische Staatsbibliothek, Handschriftenabteilung, Thierschiana I 50b